

E.XEMINGUEYNING “CHOL VA DENGIZ” ASARINING OBRAZLI TIZIMI

¹Ruziyeva Muhayyo Baxtiyor qizi

Navoiy Davlat Pedagogika Instituti Xorijiy tillar fakulteti Ingliz tili va adabiyoti 2-kurs magistranti,

ruziyevamuhayyo38@gmail.com,

Ilmiy rahbari: ²Rizayeva Mehriniso Abduazizovna.

<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.7812810>

ARTICLE INFO

Received: 30th March 2023

Accepted: 09th April 2023

Online: 10th April 2023

KEY WORDS

Antiqahramonlar, his-tuyg'ular, nigilizm, qarindoshlik, tabiat, tug'ilish, sevgi, hurmat.

ABSTRACT

Ushbu maqola E.Xemingueyning “Chol va dengiz” asarining obrazli tizimi haqida bo'lib mavzu yuzasidan tadqiqotchi olimlarning fikr va mulohazalari chuqur o'rganib chiqildi. E. Xeminguey qahramonlari qahramonlardan ko'ra ko'proq antiqahramondir. Bu o'zining jismoniy yoki ma'naviy kuchi va chidamliligi bilan ko'zni qamashtiradigan odamlar haqida emas, balki aniq ma'naviy e'tiqodga ega bo'lmagan, o'zidan qochish uchun hozirgi zamon tomonidan berilgan his-tuyg'ularga panoh izlayotgan nigilistlar haqida. Tadqiqotchilar Santyagoni mutlaqo yangi qahramon deb atashgan. Qadimgi Santyago tabiat olamiga tegishli. Uning dengiz bilan qarindoshligi allaqachon tashqi ko'rinishida ko'rinadi. U nima uchun tug'ilganini juda yaxshi biladi: “baliq baliq bo'lish uchun tug'ilganidek, baliqchi bo'lish”. Uchinchi farq - Santyago tegishli bo'lgan dunyoning sifati. Bu dunyo boshqacha. Unda ham borliq uchun kurash, shafqatsizlik va qotillik bor. Ammo bu dunyoda tabiatning abadiy aylanishining uyg'unligi hukmronlik qiladi, undagi har bir tirik mavjudot tabiat qonunlari va uning maqsadiga muvofiq harakat qiladi. Hatto akulalarda ham o'z o'rni bor. Nihoyat, bosh qahramon obrazi birinchi qarashda ko'rinadigan darajada oddiy emas. Ilgari oddiy odamlar bilan solishtirganda, Santyago murakkab shaxs. U fikrlaydigan qariya yoki o'z ta'rifi bilan “qari odam boshqalarga o'xshamaydi”. E.Xeminguey unga ko'p narsa haqida gapirish qobiliyatini beradi, uning xotiralarini she'rlashtiradi.

E.Xeminguey qahramonlari qahramonlardan ko'ra ko'proq antiqahramondir. Bu o'zining jismoniy yoki ma'naviy kuchi va chidamliligi bilan ko'zni qamashtiradigan odamlar haqida emas, balki aniq ma'naviy e'tiqodga ega bo'lmagan, o'zidan qochish uchun hozirgi zamon tomonidan berilgan his-tuyg'ularga panoh izlayotgan nigilistlar haqida. Garchi ular erkaklik

kultini targ'ib qilsalar va birinchi qarashda ekstrovert bo'lib ko'rinsalar ham, ular ko'pincha jasoratlariga shubha qilishadi.

Tadqiqotchilar Santyagoni mutlaqo yangi qahramon deb atashgan. Va shunday. Xemingueyning oldingi qahramonlari bilan solishtirganda Santyago obrazining yangiligi nimada?

Birinchidan, eng muhimi, oldingi qahramonlar ichki aks ettirishdan, o'zlari bilan kelishmaslikdan, yolg'izlikdan azob chekishdi. Qadimgi Santyago tabiat olamiga tegishli. Uning dengiz bilan qarindoshligi uning tashqi ko'rinishida allaqachon aniq: uning yonoqlari "zararsiz teri saratonining jigarrang dog'lari bilan qoplangan, bu esa tropik dengiz yuzasida aks ettirilgan quyosh nurlarini keltirib chiqaradi". Nominal ravishda ko'zda tasdiqlanadi: "ko'zlari bo'lmasa, hamma narsa eski edi va uning ko'zlari dengiz rangiga o'xshardi, taslim bo'lmagan odamning quvnoq ko'zlari".

Shunday qilib, birinchi sahifada uning leytmotivi paydo bo'ladi - taslim bo'lmagan odam. Bu esa Santyago obrazi orasidagi ikkinchi farqdir.

U nima uchun tug'ilganini juda yaxshi biladi: "baliq baliq bo'lish uchun tug'ilganidek, baliqchi bo'lish".

Uchinchi farq - Santyago tegishli bo'lgan dunyoning sifati. Bu dunyo boshqacha. Unda ham borliq uchun kurash, shafqatsizlik va qotillik bor. Ammo bu dunyoda tabiatning abadiy aylanishining uyg'unligi hukmronlik qiladi, undagi har bir tirik mavjudot tabiat qonunlari va uning maqsadiga muvofiq harakat qiladi. Hatto akulalarda ham o'z o'rni bor.

«Bu, — deb ta'kidlagan B.Gribanov, — unda mohirlik va mardlik bilan yashovchi mavjudotlarga, garchi bu ularga og'ir baho qo'ysa-da, ularga hissiy mukofotlar beruvchi ma'noga to'la yagona tuzilmadir». Bu dunyo hayoti ham fojia, lekin bu hayot o'zining ma'yus va tasodifiyligini yo'qotib, o'ziga xos mazmun va qonuniyat kasb etgan. "Inson va tabiat bu dunyoda kurash va uyg'unlikda mavjud va bu haqiqiy qahramonlikning namoyon bo'lishiga imkon beradi."

Tabiatning abadiy tsiklining yopiq tabiati, mavjudlik uchun umumiy kurashga qaramay, ovchi va uning qurbonida o'zaro hurmat va hamdardlik tuyg'usini keltirib chiqaradi. "Baliq, men sizni juda yaxshi ko'raman va hurmat qilaman", deydi chol unga. — Lekin kech kirmasdan seni o'ldiraman. – Baliq ham mening do'stim. Butun ov davomida u baliq bilan samimiy suhbat quradi, chunki u go'zal, kuchli baliqda dushman emas, balki teng raqibni ko'radi, u bilan o'zi o'rtasidagi qon aloqasini his qiladi. Chol bu baliqni koinotning bir qismi sifatida qabul qiladi.

Boshqa joylarda, Santyagoning o'zi o'z raqibini - uzoq kutilgan katta baliqni, u uchun akasidan ham azizroq, uni uzoq do'stlariga tenglashtiradigan - "mening opa-singillarim yulduzlar", oyga, quyoshga, "va. quyoshni, oyni va yulduzlarni o'ldirishimiz shart emasligi yaxshi. Dengizdan yegulik undirib, baliq aka-ukalarimizni o'ldirishimiz kifoya".

Nihoyat, bosh qahramon obrazi birinchi qarashda ko'rinadigan darajada oddiy emas. Ilgari oddiy odamlar bilan solishtirganda, Santyago murakkab shaxs. U fikrlaydigan qariya yoki o'z ta'rifi bilan "qari odam boshqalarga o'xshamaydi". E. Xeminguey unga ko'p narsa haqida gapirish qobiliyatini beradi, uning xotiralarini she'rlashtiradi. Chol sher bolalarini o'ynatib, Afrika qirg'oqlarini orzu qiladi. Oddiy odam juda oddiy bo'lishdan uzoq bo'lib chiqadi. Uning hayotga, mehnatga, xizmatga o'ziga xos qarashlari, o'ziga xos she'riy

dunyoqarashi, chuqur tuyg'u va tuyg'ulari bor. – U bor dardini, qolgan kuchini, uzoq vaqtdan beri yo'qolgan g'ururini to'plab, baliqlar chidagan iztirobi bilan ularni duelga tashladi.

Tanqidchi A. Elyashevich "Chol va dengiz" qissasi g'oyasini E. Xemingueyning "Mag'lubiyatsiz" ertaki hikoyasi bilan solishtiradi, unda hayotdan kaltaklangan, lekin buzilmagan yolg'iz odam obrazi paydo bo'lgan. Yozuvchi keyingi hikoyasida bu obrazga "chuqur, umumlashtiruvchi ma'no bera olgan, uni yanada mazmunli, keng ko'lamli" qila olgan. Umuman olganda, A.Elyashevichning fikricha, "Chol va dengiz" Insonning Hayot bilan abadiy va tengsiz dueli haqidagi kitobdir. Inson yolg'iz va tarix va ijtimoiy aloqalardan ajratilgan, lekin ayni paytda u erdagi va individualdir va hayot tanqidchi tomonidan taqdir, taqdir, tabiatning elementar kuchlarining namoyon bo'lishi sifatida talqin qilinadi, lekin ayni paytda vaqt o'zining haqiqiy tafsilotlari bilan to'liq namoyon bo'ladi. Adabiyotshunosning fikricha, chol va dengiz qissasi barcha fojialariga qaramay, g'amginlik va umidsizlik kayfiyatidan xoli. Uning asosiy maqsadi "inson nimaga qodir va nimalarga bardosh bera olishini" ko'rsatishdir. Cholning mag'lubiyati, pirovardida, uning ma'naviy g'alabasiga, inson ruhiyatining taqdir taqozosi ustidan qozongan g'alabasiga aylanadi.

Kitobning boshidan oxirigacha Santyago baliq bilan va o'zi bilan suhbat quradi. U ham muallif kabi jasorat, mahorat haqida o'ylaydi. Sizning biznesingiz haqida. Bir paytlar qora tanlilar bilan musobaqada atrofdagilarning hammasi kun bo'yi pul tikishdi, qiziqib, raqibini ko'tarib ko'tardilar. Lekin u faqat bir narsani o'ylardi - chidash, g'alaba qozonish. Va agar chindan xohlasa, har qanday raqibni mag'lub etishiga o'shanda amin edi.

Oddiy keksa odam - kubalik Santyagoning qiyofasi - o'ziga xos tarzda ochilmagan imkoniyatlarga ega buyuk odamning umumlashtirilgan qiyofasi bo'lib, u boshqa sharoitlarda "inson nimaga qodirligini" ko'rsatgan, boshqa vazifalarni bajargan bo'lar edi. .

I. Kashkin ta'kidlaganidek, kitob "mag'lubiyat motivi bilan ochiladi".

Baliqchi Santyago uchun mag'lubiyatlar seriyasi keldi. Buning dalili - Santyagoning juda keksaligi, uning xayolini tuman bosgan, endi u na ayollar haqida, na janjal haqida tush ko'rmaydi; keyin - eski yamoqli xalta kurash boshlanishidan oldin ham abadiy mag'lubiyat bayrog'i sifatida suzib yuradi; va oxirida akulalar tomonidan kemirilgan katta baliq skeleti va kurashning o'rtasida, Santyago yakkakurashning befoydaligini tan olishga tayyor bo'lib tuyulgan o'sha lahzalar. Va oxirida u tan oladi: "Ular meni mag'lub etishdi, Manolin. Ular meni mag'lub etishdi ».

Mag'lubiyat sabablari hatto kurash daqiqalarida ham ko'rinadi. Shunday qilib, I. Kashkin ular sifatida qayd etadi: "Santyago yordam so'rab ibodatga murojaat qiladi, garchi u mohiyatan uning kuchiga ishonmasa ham. U o'zining raqibi "katta baliq" ni qandaydir yarim mistik Melvil darajasiga ko'taradi: mening akam va mening qurbonim. "Odam kabi azob-uqubatlarga chidashga harakat qiling," deydi u o'ziga, "yoki baliq kabi." U baliqqa dosh berolmayman degan fikrni tan oladi: "Xo'sh, meni o'ldir. Kim kimni o'ldirgani menga farqi yo'q". Va bunda ichki mag'lubiyatning soyasi porlaydi. N. Anastasiev bunda Xeminguey uchun g'ayrioddiy fatalizm ko'rinishini, so'ngra uni chol tomonidan tugatishi mumkin bo'lgan juda "katta baliq" ni ko'tarishni ko'radi.

Santyago baliq ovlash haqida hamma narsani biladi, chunki E. Xeminguey Kubada uzoq yillar yashab, yirik baliqlarni ovlashda tan olingan chempionga aylangani uchun bu haqda hamma narsani bilar edi. Keksas odam qanday qilib ulkan baliqni tutishga muvaffaq bo'lganligi,

u bilan qanday uzoq va mashaqqatli jang qilgani, uni qanday mag'lub etgani, ammo o'z o'ljasini yeyayotgan akulalar bilan kurashda mag'lub bo'lganligi haqida butun hikoya yozilgan. eng katta, nozikliklari bilan, baliqchining xavfli va qiyin kasbini bilish.

Dengiz hikoyada deyarli tirik mavjudot kabi namoyon bo'ladi. "Boshqa baliqchilar, yoshroq, dengizni bo'shliq, raqib, ba'zan dushman deb aytishdi. Chol doimo dengizni katta ne'matlar beradigan yoki undan voz kechadigan ayol deb o'ylardi va agar u o'ziga toshma yoki yomon ishlarga yo'l qo'ysa, nima qila olasiz, uning tabiati shunday.

Cholning jasorati nihoyatda tabiiydir - unda tomoshabinlar oldida halokatli o'yin o'ynayotgan matadorning ta'siri yoki Afrikada ov paytida hayajon izlayotgan boy odamning to'qligi yo'q ("Qisqa baxt" qissasi). Frensis Makomber"). Qariya biladiki, o'z kasbidagi odamlarning ajralmas fazilati bo'lgan mardlik va matonatni ming marta isbotlagan. "Xo'sh, nima? - deydi o'ziga o'zi. Endi buni yana bir bor isbotlashimiz kerak. Har safar sanash yangidan boshlanadi: shuning uchun u biror narsa qilganida, u hech qachon o'tmishni eslay olmadi.

"Chol va dengiz" qissasidagi syujet vaziyati fojiali tarzda rivojlanadi - chol, aslida, akulalar bilan tengsiz jangda yengiladi va shunchalik qimmat bahoga olgan o'ljasidan ayriladi - lekin o'quvchi hech qanday umidsizlik va halokat hissi yo'q, hikoyaning ohangi juda optimistik. Chol esa hikoyaning asosiy g'oyasini o'zida mujassam etgan so'zlarni aytganida: "Inson mag'lubiyatga uchragan holda yaratilgan emas. Odamni yo'q qilish mumkin, lekin uni mag'lub etib bo'lmaydi", demak, bu "Mag'lubiyatsiz" eski hikoyasi g'oyasini takrorlash emas. Endi bu sportchining kasbiy sharafi masalasi emas, balki Shaxsning qadr-qimmatini muammosi.

Bu chol o'zining qat'iyatligini, agar aytsam, qandaydir o'jarligini birinchi marta ko'rsatayotgani yo'q. Uning hayot qiyinchiliklariga, xususan, omon qolish uchun kurashga (yoki hurmat, shon-shuhrat yoki ...) munosabatini ko'rsatadigan yorqin misol - uning katta odam - qora tanli bilan dueli epizodi. "Quyosh botganida, chol o'zini ko'tarish uchun bir kuni Kasablanka tavernasida portdagi eng kuchli odam bo'lgan Syenfuegoslik qudratli negr bilan qanday kuch sinashganini eslay boshladi. Ular kun bo'yi bir-biriga qarama-qarshi o'tirdilar, tirsaklarini stol ustidagi bo'r bilan chizilgan chiziqqa qo'yib, qo'llarini bukmasdan va kaftlarini mahkam qisdilar. Ularning har biri bir-birining qo'lini stolga egmoqchi bo'ldi. Kerosin chiroqlari xira yoritilgan xonadan odamlar kelib-ketmoqda, degan garov tikilgan va u negrning qo'lidan, tirsagidan, yuzidan ko'zini uzmasdi. Dastlabki sakkiz soat o'tgandan so'ng, hakamlar har to'rt soatda uxlash uchun almashtirishni boshladilar. Ikkala raqibning tirnoqlari ostidan qon oqib chiqdi va ular bir-birining ko'ziga, qo'lga va tirsagiga qarashdi. Gamblingchilar xonaga kirib chiqishdi; ular baland stullarda devorlarga o'tirib, bu qanday tugashini kutishdi. Yog'och devorlar yorqin ko'k rangga bo'yalgan va lampalar ularga soya solib turardi. Negrning soyasi juda katta edi va shamol chiroqlarni silkitarkan, devorda harakatlanardi.

Afzallik tun bo'yi biridan ikkinchisiga o'tdi; negrga rom berildi va unga sigaret yoqdi. Rum ichgandan so'ng, negr umidsiz harakat qildi va bir marta u cholning qo'lini bukishga muvaffaq bo'ldi - u o'sha paytda keksa odam emas edi, lekin Santyago El Kampeon deb atalgan - deyarli uch dyuym. Ammo chol yana qo'lini rostladi. Shundan so'ng u yaxshi yigit va katta kuchli odam bo'lgan negrni mag'lub etishiga shubha qilmadi. Tong chog'ida odamlar sudyadan qur'a e'lon qilishni talab qila boshlaganlarida, u faqat yelka qisib qo'yganida, chol birdan

kuchini zo'rg'a tortib, negrning qo'lini stolga yotgunicha past-past bukishga kirishdi. Jang yakshanba kuni ertalab boshlanib, dushanba kuni ertalab tugadi. Ko'pgina tikish o'yinchilari galstukni talab qilishdi, chunki ular Gavana ko'mir kompaniyasi uchun ko'mir yoki shakar qoplarini yuklagan portga ishlash vaqti keldi. Agar bu bo'lmasa, hamma raqobatni oxiriga etkazishni xohlaydi. Ammo chol g'alaba qozondi va yuk ko'taruvchilar ishga ketishidan oldin g'alaba qozondi.

Bu voqea, albatta, asosiy hisoblanadi. Bu keksa baliqchining hayotiga bo'lgan munosabatni ko'rsatadi. U g'ayriinsoniy chidamlilikni namoyon etadi, hatto Andersening qalay askari ham bu jasoratga qarshi tura olmadi. Xeminguey bejiz e'tiborimizni jangni ko'rgan odamlar durangga intilishlari, charchaganliklari, bunchalik qimmatli vaqtni behuda o'tkaza olmasligi, aslida kim g'alaba qozonishi yoki yutqazishi ularga ahamiyat bermasligiga bejiz qaratmaydi. Axir, bu odamlar kubalik baliqchilar, bolalikdan og'ir, og'ir, jismoniy mehnatga odatlangan, ularning kundalik burchi - elementlarga qarshi kurashish, omon qolish uchun tabiat bilan kurashish, bunday odamlarni hech narsa bilan ajablantirmaysiz.

Yuqorida tasvirlangan epizod bilan E. Xeminguey go'yo o'z qahramonining eksklyuzivligini ko'rsatadi, uni boshqa dengiz ishchilaridan ustun qo'yadi, u umumiy ommadan qariyani ajratib turadi. Ularning mislsiz matonat va jasorati, umuman olganda, cholning o'ta jasorati bilan solishtirganda hech narsa emas. Ammo Santyago juda muhtoj, nega muallif unga shunday yuksak fazilatlarini ato etib, o'z qahramonini shunday tor sharoitga solib qo'ydi? Ehtimol, biz javob beramiz, chunki baliqchining ichki olijanoblighi zaharli shaxsiy manfaat, ochko'zlik, shuhratparastlik va shunchaki foyda chanqog'idan mahrum bo'lib, uni ajoyib qahramon qiladi.

Balki "Chol va dengiz" insonning jasorati va matonatiga madhiya, deyish adolatdan bo'ladi: Ernest Xemingueyning mashhur "Chol va dengiz" kitobi qahramoni prototipi bo'lgan kubalik baliqchi.", 104 yoshida vafot etdi. Xeminguey esa unga shunday ta'rif berdi: "Uning ko'zlaridan boshqa hamma narsasi eski edi, ko'zlari esa dengiz rangiga o'xshardi, taslim bo'lmagan odamning quvnoq ko'zlari".

References:

1. Шутько Р. Эрнест Хемингуэй. Старик и море. Пособие для 11 класса // Харьков, Ранок, 2002
2. Бунина С. Эрнест Хемингуэй. Жизнь и творчество // Харьков, Ранок, 2002, с. 43
3. Хемингуэй Э. Фиеста (И восходит солнце). Прощай, оружие! Старик и море. Рассказы. // М., 1988, с. 83.
4. Кашкин И. Перечитывая Хемингуэя // М., Иностранная литература, 1956, № 4, с. 201
5. Эрнест Хемингуэй о литературном мастерстве // М., Иностранная литература, 1962, № 12., с. 213
6. Бунина С. Эрнест Хемингуэй. Жизнь и творчество. // Харьков, Ранок, 2002, с. 56
7. Грибанов Б. Эрнест Хемингуэй: жизнь и творчество. Послесловие // Хемингуэй Э. Избранное.-- М.: Просвещение, 1984.-- 304 с.-- С. 282-298.
8. Белова Т. В.Набоков и Э.Хемингуэй (Особенности поэтики и мироощущения) // М. Вестник Московского университета. № 2 1999. с. 55-61